

Nr 232.

Av herr **Holmdahl**, om beredande av rätt för municipalsamhälle att upprätta högre folkskola.

I den av Kungl. Maj:t den 7 juni 1934 utfärdade förnyade stadgan för högre folkskolor (nr 248) § 3 mom. 1 stadgas, att högre folkskola må upprättas av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt, eller, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av annan kommunal samfällighet eller förening av flera sådana. Likalydande bestämmelse fanns i den dessförinnan gällande stadgan för högre folkskolor av den 16 september 1918 (nr 1064), § 2. Före nämnda tidpunkt gällde emellertid enligt nådiga kungörelserna den 28 juni 1907 (nr 37 sid. 6) angående anslag till högre folkskolor och den 12 september 1913 (nr 340) angående ändrad lydelse av § 1 i nämnda kungörelse, att understöd kunde utgå allenast till högre folkskolor, som inrättats för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt. Anledningen till att sistberörda bestämmelse år 1918 ändrades torde hava varit den, att 1918 års riksdag icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts i proposition till 1918 års riksdag (nr 96 sid. 322) framlagda förslag, att icke allenast skoldistrikt utan jämväl vilken som helst av Kungl. Maj:t godkänd kommunal territoriell samfällighet — t. ex. ett municipalsamhälle ensamt eller tillsammans med annat municipalsamhälle eller tillsammans med visst skoldistrikt eller viss kommun, som ej utgjorde eget skoldistrikt — skulle kunna bilda ett skolområde, som kunde upprätta en statsunderstödd högre folkskola och åtaga sig därmed följande förpliktelse.

Till belysande av vad ovan anförts bifogas en P. M. rörande frågans behandling år 1918.

Emellertid har det visat sig, att ovan omnämnda bestämmelse i gällande stadga för högre folkskolor icke är tillräcklig för att giva ett municipalsamhälle möjlighet att upprätthålla en högre folkskola. Kommunallagarna medgiva nämligen icke, att uttaxering för skoländamål sker inom ett sådant samhälle. För att en högre folkskola med säkerhet skall kunna äga bestånd därstädes, måste alltså hela den kommun, inom vilket samhället är beläget, åtaga sig ansvaret för skolan. Ett sådant åtagande från kommunens sida är emellertid icke alltid så lätt att erhålla, därest skolan skulle komma att få betydelse endast eller huvudsakligen för befolkningen inom själva municipalsamhället.

Såvida den med ovannämnda riksdagsbeslut avsedda utvecklingen av de högre folkskolorna skall kunna genomföras, är tydligen en ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet behöfvig, varigenom rätt skulle tillerkännas ett municipalsamhälle att uttaxera medel för underhåll av högre folkskola.

Att verkligen ett behov av en sådan reform föreligger må belysas av följande exempel.

År 1934 upprättade Arvidsjaurs municipalsamhälle i vederbörlig ordning en högre folkskola. På grund av ovan omnämnda hinder för beskattning i och för skoländamål är högre folkskolans framtid synnerligen oviss och lån för en planerad skolbyggnad har ej kunnat erhållas.

Municipalfullmäktige i Sävsjö beslöt vid sammanträde den 20 november 1934 att inrätta en högre folkskola i samhället, varefter den av fullmäktige utsedda interimsstyrelsen för skolan ingick till Kungl. Maj:t med anhållan om godkännande av reglemente för skolan. I skolöverstyrelsens underdåniga yttrande i ärendet påvisade överstyrelsen, att § 90 i lagen om kommunalstyrelse på landet, som giver Kungl. Maj:t rätt att medgiva undantag från vad i § 87 av samma lag bestämmes rörande de angelägenheter, vilka municipalsamhället självt, oberoende av kommunen, skall vårda, måhända gäve Kungl. Maj:t rätt att medgiva, att ifrågavaranda samhälle finge själv uppehålla en högre folkskola. Genom remiss den 16 mars 1935 anbefalldes kammarkollegium att avgiva underdånigt utlåtande i ärendet i vad avsåge rätt för Sävsjö municipalsamhälle att upprätta en högre folkskola och åtaga sig ansvaret för skolans bestånd.

Kammarkollegium anförde följande.

»I 87 § lagen om kommunalstyrelse i stad angives begränsningen av de för municipalsamhälle gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenheter, som utgöra föremål för dess beslutanderätt. Denna begränsning medför, att municipalsamhälle icke är berättigat att befatta sig med annat än som följer av att för samhället äro tillämpliga en eller flera av de i sagda paragraf angivna s. k. stadsstadgorna.

I den proposition, nr 41, varmed förslaget till särskilda municipallagsbestämmelser framlades för 1898 års riksdag, framhölls sålunda, att bildandet inom en kommun av ett municipalsamhälle icke skulle hava någon betydelse i avseende å alla de kommunala angelägenheter, som vore av annan art än de, vilka i berörda stadsstadgor avsåges. Municipalsamhället skulle sålunda icke äga att övertaga den verksamhet som, icke fallande under stadsstadgorna, enligt kommunallagens bestämmelser tillkom kommun. Ännu mindre kunde municipallagsbestämmelserna då anses innebära att municipalsamhället skulle kunna befatta sig med sådana angelägenheter, vilka, samtidigt som de icke berodde av stadsstadgorna, föllo utanför *kommunens* behörighetsområde. Det framhålles i propositionen i överensstämmelse med vad nu anförts, att, därest endast någon eller några av stadsstadgorna vore tillämplig å visst område, behov av den särskilda municipalsamhällsorganisationen även i det fallet föreläge, 'ehuru naturligtvis endast i avseende å sådana ärenden, som avses i de ordningsstadgor, vilka det i varje fall meddelade förordnandet angår'.

Den i 90 § — förut 80 § 4 mom. — medgivna befogenheten för Kungl.

Maj:t att meddela undantagsbestämmelser avsåg enligt den i sagda proposition angivna motiveringen icke att möjliggöra en utvidgning av municipalsamhällets verksamhetsområde utöver nyss omförmälda gränser. Tvärtom framhålles, att det var frågan om *tillämpningen* av *stadsstadgorna*, som tidigare föranlett skiljaktiga bestämmelser, och att man med bestämmelsen i 80 § 4 mom. avsåg att hålla möjligheten öppen för en viss differentiering i just detta hänseende (jfr kom. nybildningskommitténs betänkande 1917 sid. 374, näst sista stycket).

Det lär också få anses alldeles uteslutet, att genom sagda 80 § 4 mom., numera 90 §, möjlighet skulle hava beretts eller avsetts skola beredas för Kungl. Maj:t att låta municipalsamhälle såsom en sin angelägenhet övertaga t. ex. vad som enligt kommunallagen icke tillkom den borgerliga kommunen utan var förbehållet församlingen — skoldistriktet, eller med andra ord att ett municipalsamhälle tack vare 80 § 4 mom. skulle kunna exempelvis ifråga om skolväsendet få större verksamhetsområde än en köping, som ej utgjorde eget skoldistrikt.

Kollegium finner, i enlighet med vad ovan anförts, för sin del, att bestämmelserna i 87—90 §§ i berörda lag icke i och för sig medgiva en utvidgning av municipalsamhällets verksamhetsområde att omfatta sådana skolangelägenheter, vilka enligt 3 § kommunallagen för landet äro undantagna från den borgerliga kommunens och tillhöra församlingens, respektive skoldistriktets verksamhetsområde.

De år 1918 vidtagna, av skolöverstyrelsen närmare omförmälda ändringarna beträffande föreskrifterna om statsbidrag för högre folkskola, lära icke kunna hava medfört annat, än att därmed undanröjts det särskilda hinder för beviljande av bidrag till municipalsamhälle, som tidigare mött i de för dylikt bidrag gällande bestämmelserna. Däremot synas ändringarna i sagda bestämmelser icke kunna anses hava medfört en ändring i kommunallagens för landet bestämmelser ifråga om ramen för municipalsamhällets eller köpings, som icke utgör eget skoldistrikt, befogenhet att befatta sig med ärenden, som enligt sagda lags 3 §, jämförda med där åberopade författningsbestämmelser, det tillkommer församling—skoldistrikt att handlägga.

Därest man, i enlighet med vad statsmakterna torde få antagas hava åsyftat vid behandlingen år 1918 av frågan om statsbidrag för högre folkskola, önskar bereda municipalsamhälle samt kommun, vilken ej i enlighet med lagen den 6 juni 1930 om skolstyrelse i vissa kommuner har att såsom sådan omhänderhava folk- och fortsättningsskoleväsendet, rätt att befatta sig med ärenden av sistangivna art torde härför tarvas ändring i kommunallagarna. Därvid torde böra beaktas, att man med skäl synes kunna ifrågasätta lämpligheten av att ett municipalsamhälle, där icke samtliga stadsstadgor äro gällande, eller som eljest är av mindre omfattning, erhåller möjlighet t. ex. att upprätta en högre folkskola. Lämpligast torde vara, om på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall finge bero, huruvida municipalsamhälle

skall erhålla rätt att befatta sig med angelägenheter beträffande folk- och fortsättningsskoleväsendet.»

Då härmed kunde anses vara utrett, att ett municipalsamhälle för närvarande icke torde äga rätt att åtaga sig det ekonomiska ansvaret för en högre folkskolas bestånd, har i Sävsjö mått och steg tagits för att förmå Norra Ljunga och Vallsjö kommuner att övertaga ansvaret för den beramade skolan. Detta har även lyckats, och underdånig ansökan om fastställelse av reglemente för skolan har nu ingivits.

En sådan möjlighet till frågans utveckling synes däremot icke föreligga beträffande den högre folkskolan i Arvidsjaur. För denna skola, som efter allt att döma skötes på ett mycket tillfredsställande sätt och fyller ett verkligt behov, synes alltså framtiden fortfarande mörk.

Enligt vad jag inhämtat, har även i ytterligare något fall ett municipalsamhälle önskat upprätta högre folkskola men ej kunnat göra detta, förrän vederbörande kommun ställt sig som skolans garant.

Av det här ovan anförda framgår, att en ändring av nu gällande bestämmelser är nödvändig, därest den redan av 1918 års riksdag uttalade önskan, att högre folkskolor må kunna upprättas i municipalsamhällen, skall kunna förverkligas. Det synes mig, som om den av kammarkollegium i ovan citerade yttrande framhållna utvägen därvid vore lämpligast, nämligen att bestämmelser utfärdades, varigenom det i varje särskilt fall finge på Kungl. Maj:ts prövning bero, huruvida municipalsamhälle skulle erhålla rätt att befatta sig med viss angelägenhet rörande skolväsendet.

Med åberopande av vad här ovan anförts får jag vördsamt föreslå,

att riksdagen ville besluta om sådan ändring i lagen om kommunalstyrelse på landet, varigenom möjligheter beredas municipalsamhälle att upprätta högre folkskola och ansvara för densammas bestånd.

Stockholm den 21 januari 1936.

Otto Holmdahl.

Bilaga.

P. M.
angående högre folkskolor.

Kungl. Skolöverstyrelsen har i sina riksdagspetita den 31 augusti 1917 (punkten 44) anfört bl. a.:

»I den nu gällande författningen är för åtnjutande av statsbidrag till högre folkskola bestämt, att 'understöd må kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt inrättas'. Denna bestämmelse har visat sig icke omfatta alla de fall, i vilka det kan vara behöfligt att få en högre folkskola till stånd. Särskilt kan det vara önskvärt, att ett municipalsamhälle ensamt eller tillsammans med annat municipalsamhälle eller tillsammans med visst skoldistrikt eller viss kommun, som ej utgör eget skoldistrikt, må kunna bilda det område, som upprättar skolan och bär ansvaret för dess verksamhet. Givetvis skulle Kungl. Maj:t i varje särskilt fall fastställa, vilken kommunal territoriell samfällighet, som bär ansvaret för skolans bestånd och drift och bestämma sättet för det kommunala handhavandet av dessa angelägenheter. Överstyrelsen anser med hänsyn till vad nu anförts, att den nyss berörda bestämmelsen borde omfattas så, att understöd må kunna utgå till skola, som inrättas av skolområde bestående av ett eller flera skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet eller sammanslagning av flera sådana.»

Kungl. propositionen 96/1918 sid. 322. Departementschefen: »I kungl. kungörelsen den 28 juni 1907 angående anslag till högre folkskolor är bestämt, att 'understöd må kunna utgå till skolor, som för ett eller gemensamt för flera skoldistrikt inrättas'. Genom denna bestämmelse är möjligheten att upprätta högre folkskolor begränsad av den territoriella skoldistriktsindelningen. Denna begränsning har emellertid visat sig hinderlig för uppkomsten av högre folkskolor. Särskilt i sammanhang med senare tidens utveckling i fråga om industri och samfärdsl har det hos oss uppstått åtskilliga tätbefolkade samhällen, företrädesvis å större industri- och stationsplatser, vilka i de flesta fall bildat municipalsamhällen, i vissa fall även kommuner utan att samtidigt övergå till självständiga skoldistrikt. Även i sådana samhällen skulle en högre folkskola i många fall vara en lämplig skolform för tillgodoseende av den där uppväxande ungdomens behov av fortsatt utbildning. Nu gällande bestämmelser lägga emellertid såsom nämnts, hinder i vägen därför, och följden har blivit den, att det förhandenvarande behovet ej sällan kommit att tillgodoses genom någon tillfälligt upprättad, oftast enskild läroanstalt med uteslutande teoretisk läggning. En sådan anordning kommer, fränsett den skada den kan åstadkomma genom olämpliga lärarkrafter och genom underhållig skolutrustning i övrigt, lätt att giva ungdomens utbildning en missriktning, i det att den lockar över till de allmänna läroverken även den ungdom, för vilken en praktisk utbildning varit den enda riktiga. För att råda bot på nu berörda missförhållande bör, såsom folkskolöverstyrelsen i sin meranämnda skrivelse påpekat, i nu gällande författningar den förändring vidtagas, att vilken som helst av Kungl. Maj:t godkänd kommunal territoriell samfällighet — t. ex. ett municipalsamhälle ensamt eller tillsammans med annat

municipalsamhälle eller tillsammans med visst skoldistrikt eller viss kommun, som ej utgör eget skoldistrikt — må kunna bilda ett skolområde, som kan upprätta en statsunderstödd högre folkskola och åtaga sig därmed följande förpliktelse. Det skulle givetvis ankomma på Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall — i sammanhang med fastställande av skolans reglemente — bestämma, vilken kommunal territoriell samfällighet som skulle bära ansvaret för skolans bestånd och drift, samt föreskriva ordningen för det kommunala handhavandet av dess angelägenheter. Jag anser således, att nu ifrågavarande bestämmelse bör avfattas så, att understöd av statsmedel må kunna utgå till högre folkskola, som inrättas av skolområde bestående av ett eller flera skoldistrikt eller efter Kungl. Maj:ts beprövande av annan kommunal samfällighet eller sammanslagning av flera sådana.»

Statsutskottet nr 105/1918 sid. 41: »Mot förslaget att giva den högre folkskolan *en friare ställning* i fråga om den territoriella skolområdesindelningen än den hittills haft finner utskottet ingen anledning till erinran.»

Riksdagens skrivelse nr 248/1918 sid. 38 = utskottet.

Stadgan för högre folkskolor 16/9 1918 (nr 1064): § 2. Högre folkskola må upprättas av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt, eller, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av annan kommunal samfällighet eller förening av flera sådana.

Stadga 7 juni 1934 (nr 248). § 3 mom. 1 = 1918 års stadga § 2.